uit het Evangelie: „Al deze dingen heb ik onderhouden!"

Dit ware een jammerlijk zelf bedrog.

Het zelf bedrog van den nog niet verbrijzelden en hoogmoedigen geest.

Wee u, als God u dús vindt, wanneer Hij straks achter u toesluit.

En de Heere sloot achter hem toe.

Dat geldt ook van u, in nog anderen zin wanneer gij althans, op den oudejaarsavond u stellend voor de eischen Gods, niet als de rijke jongeling met een „al deze dingen heb ik onderhouden!" maar als de arme tollenaar met een „o God, wees mij zondaar genadig!" tot den HEERE nadert.

Want wordt deze bede door u in geest en waarheid geslaakt, dan zijt ge van een verbrijzelden en nederigen geest en zal de Heere uw arme ziel levendmaken, verkwikken, vertroosten.

Dan *zijt* gij veilig en geborgen.

Ingebonden in het bundelke der levenden bij den Heere hun God.

Veilig in de arke des behouds van Christus Kerke.

Van die eene, heilige, algemeene, welke is uitverkoren uit het ganschelijke menschelijk geslacht; voor wie Christus heeft verworven de vergeving der zonde en het eeuwige leven; en waarvan gij dan een levend lidmaat zijt en eeuwig blijven zult; waaraan Hij zijn weldaden toepast.

Ingegaan door de deur.

Zij het ook met een toevluchtend nemend geloof, zoekend den toegang tot het huis des Heeren, zoekend de redding uwer ziel van het verderf bij Hem, die gezegd heeft: Ik ben de deur: indien iemand door Mij ingaat, die zal behouden worden.

Achter deze deur zijt gij veilig,

Kunt gij niet vergaan te midden van het tijdelijk-aardsche, al roept ge ook vaak met de discipelen op het meer in uw kleingeloof: Heere wij vergaan!

Kunt gij niet vergaan, ook al ziet gij weer op uw zonde, zoodat gij met David klaagt: „Mijne ongerechtigheden gaan over mijn hoofd".

Indien de HEERE dús achter u heeft toegesloten, zijt gij veilig en geborgen voor de eeuwigheid.

Zalig, indien gij, waar God straks ook dit jaar van uw leven weer afsluit, ook dús moogt verstaan het: *en de Heere sloot achter hem toe.*

De HEERE, Jehova, uw Bondsgod, uw Vader in Christus.

„In den beginne was het Woord."

(NIEUWJAAR.)

> In den beginne was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was God.

Een nieuw jaar stelt een nieuw begin.

Wel tikt de klok door, en is er noch in de natuur om ons, noch aan ons eigen lichaam de aanvang van iets nieuws te bespeuren, maar voor ons besef, in ons bewustzijn, is er wel degelijk iets dat omgaat, dat anders wordt; naast iets dat ons ontglipt en wegglijdt, iets anders dat opkomt. En al moge schilderachtige voorstelling den overgang op allerlei manier in beeld hebben gebracht, toch is die overgang van jaar in jaar zelf, allerminst louter product van onze verbeelding, want God zelf heeft in ons zonnestelsel dien kringloop vastgelegd.

Het is de Heere onze God, die gewild heeft, dat in ons menschelijk leven en in de saamleving der menschen, deze insnijding in ons bestaan, en dit telkens opnieuw beginnen van den loop zou plaats grijpen.

De kentering van het oude in het nieuwe jaar is Gods bestel, en dat bestel brengt mede dat het *„in den beginne,"* dat eens uit de eeuwigheid opdook, zich voor ons besef, zij het ook in zeer verzwakte mate, herhaalt.

Als de apostel zegt: In den beginne was het Woord, dan lag natuurlijk ver daarachter de eeuwigheid, en was eeuwiglijk in die eeuwigheid het Wezen onzes Gods. Wat *begon* was alleen deze wereld, dit samenstel der dingen, ons heelal. En wat nu het „nieuwjaar" brengt is niet een nieuwe wereld, het begin van een nieuw leven, een nieuwe existentie, maar wel het begin van een *nieuwen polsslag* in dit leven, een polsslag die door zal trillen, tot ook dit jaar weer zijn loop zal hebben voleind.

Hoe was nu dat eerste, groote begin, het begin van heel deze wereld? Lag toen de bouwstof voor dit heelal gereed, en heeft toeval of menschenkunst of engelenfantasie er deze wereld uit gemaakt?

Neen, zegt de apostel, en driewerf neen.

Veeleer omgekeerd.

Toen dit begin begon, eer er iets begon, was er *het Woord*, en het is *door* dat Woord en naar dat Woord, dat alles is opgekomen en heel het samenstel der dingen is tot stand gekomen.

Dat *Woord* was nog niet uitgesproken, het zou uitgesproken worden in de schepping zelve en in wat uit die schepping werd.

Maar het Woord was er. Het ging niet op goed geluk af. Er was geen onzekerheid die zich ontplooien ging. Het was alles voorgeteekend, het lag alles vast in de eeuwige Wijsheid, die in het nog onuitgesproken Woord verborgen lag.

En dat Woord, en de wijsheid van dat Woord, was niet maar een overlegging der gedachten, niet maar een plan in schets gebracht, neen, dat Woord *was*, dat Woord leefde, dat Woord was Wijsheid, Wil en Almacht te gelijk.

En hierin nu is de majesteit, dat er geen blind beginnen was, geen machteloos wegen en meten, geen willoos beproeven en wagen, maar dat in den beginne dat Woord er was, dat uit dat Woord het begin zelf voortkwam, en dat in de eeuwige liefde van dat Woord de toekomst verzekerd lag.

Natuurlijk slechts op verren afstand en in beperkte mate, maar toch is ook op het begin, dat ons het Nieuwjaar stelt, diezelfde majesteit van het apostolisch woord van toepassing.

Ook bij den aanvang van dit nieuw jaar, is het ons roemen, dat het ook hier geldt: *in den beginne was en is het Woord.*

Ook nu beginnen we niet met de bouwstof, waaruit het klaaghuis of het huis der vreugde voor dit jaar zal worden opgetrokken, voor ons te stellen, en dan tot onzen God op te zien.

Neen, we beginnen met onzen God, we vangen het jaar aan met tot onzen Heiland te gaan. Zelfs *kunnen* we niet anders, want wat dat jaar baren zal weten we zelf niet; en we *willen* niet anders, omdat we alleen zoo we ons aan onzen God vastklemmen, ruste vinden voor ons hart.

Niet een gissen en tasten en raden stelt ons tevreden; wat ons alleen bevredigt, is te weten, dat ook dit jaar, met heel zijn inhoud, en met al wat 't ons brengen of onthouden of ontrooven zal, niet anders zal zijn, dan het uitspreken van het Woord dat Gods raadslag over ons in zich besloten houdt.

Ook hier ligt alle aanvang, alle begin in het Woord. Niet in eens menschen woord, maar in het Woord van Hem, die alle ding schept en herschept naar zijn welbehagen.

En nu is 't onze heerlijkheid, te weten, dat in het Woord Gods over het nu ingetreden jaar, ook een woord is voor ons volk, voor ons huis, voor ons gezin, voor ons levenslot en voor het leven van ons hart.

Niet een vaag woord, een woord van algemeene strekking, maar een woord dat volledig en tot in het kleine toe ons leven zal uitgeven.

In den beginne ook nu het klare, bewuste, willende en met almacht zijn wil uitwerkende Woord. En ook hier dat Woord niet een uitspinsel der gedachte, maar een Woord in het eigen leven en wezen van onzen God vastliggend. Het Woord met de eeuwige Liefde één. Het Woord in Christus bezegeld!

Het is zoo, dat waarborgt u niet een levensjaar dat opgebouwd zal worden uit de vervulling uwer wenschen. Het geeft u allerminst de zekerheid, dat het voor u een jaar in zonnigen glans zal zijn.

Voor wie dát het hoogste begeeren van zijn hart is, die zoeke heil bij de Fortuin of bij het toeval. Wie zoo gestemd is, vindt bij zijn God geen vrede.

Ongetwijfeld, ge moogt ook voor uw aardsche leven de volheid uwer wenschen voor Gods aangezicht uitstorten. Maar een *gebed* wordt dat uitstorten uwer ziel dan eerst, als ge over dit uw begeeren de critiek van uw geloof laat gaan; en dat geloof zegt u, dat het doel, waar voor uw God u bearbeidt, veel, veel hooger ligt dan een jaar levensgeluk, en dat juist daarom Gods raadslag over u geheel anderen maatstaf aan uw leven moet aanleggen.

Wie het zoo zielloos verstond, zou spoedig moede worden van zijn eindelooze teleurstelling, want elke druppel uit den beker der smart zou zijn alsof God hem niet verhoord had, en alsof zijn God hem had vergeten.

Neen, in den beginne ook van dit jaar is het Woord, en dat Woord is vol heiligen ernst; dat Woord zoekt de vervulling van de bede, dat Gods naam geheiligd worde, dat zijn Koninkrijk kome, en dat zijn heilige wil geschiede.

In den beginne is ook nu het Woord, en dat Woord zal zich uitspreken in gerechtigheid, om u, zoo ge in Christus zijt, uw eigen zalig heid, nader te brengen.

Of dit door wee en smart, door strijd en moeite, dan wel door het gejubel der vreugde zal gaan, het ligt alles in dit Woord vastelijk besloten, en ge weet het, in deze wereld zult ge verdrukking hebben. Maar dit Woord reikt dan ook veel verder dan *deze* wereld, het glanst uit in de eeuwigheid, in de wereld daarboven, en tot in uw eeuwige toekomst.

En hierin nu is de vrede voor uw hart.

Niet eerst elken komenden dag en bij elke nieuwe uitkomst, zal God, op uw gebed, uw lot in zijn hand nemen, maar nu reeds, bij het allereerste begin van dit jaar, ziet gij uw lot en het lot der uwen en het lot van Gods Kerk, en het lot van uw vaderland in zijn Almachtige hand rusten.

Omdat bij Hem het begin is, is het ook u gegeven dit jaar met uwen God te beginnen.

Niet een blindweg den weg oploopen, om te zien, of ge straks uw God ook ontlekken kunt. Neen, maar een vastelijk zien, hoe 't uw God zelf is die den weg voor dat gansche nieuwe jaar oo't voor u ontsluit, afbakent, bij den in gang u opwacht, om u niet alleen te laten gaan, maar het u te vergunnen met Hem ook dit jaar te doorwandelen.

Nu zal voor millioenen en millioenen de weg van dit jaar niet *hier* ten einde loopen, maar door het graf heen overbuigen in de eeuwigheid.

Of dit ook voor u zoo zijn zal, uw God alleen weet het. Maar ware het zoo, wat nood. Niet alleen de weg hier beneden, maar ook de weg daarboven is in de hand van denzelfden Vader. En niet alleen van den aanvang der dingen en van elk nieuw jaar, maar haast sterker nog, zoo het mogelijk ware, zal het eens van uw ingang in de eeuwigheid gelden: *In den beginne was het Woord.*

Amsterdam 29 Dec. 1905.

Strengere tucht.

De zoo diep droevige gevallen van Dienaren des Woords in onze Kerken, die op zedelijk gebied zich misgaan hebben, zijn in den jongsten tijd op ontrustende wijze vermeerderd en dringen, hoe moeilijk en teeder dit onderwerp ook zijn moge, tot publieke bespreking van de vraag, wat tegen dit euvel is te doen.

Het ambt van Bedienaar des Woords brengt zeker een gevaar van verleiding met zich mede. De koele en nuchtere prediker, die elken Zondag een dogmatisch stuk levert en op catechisatie en bij huisbezoek nooit de diepere snaren van het gemoed weet te treffen, kent dat gevaar niet. Maar juist de warm aangelegde, mystieke naturen, die door hun prediking de harten hunner hoorders wegsleepen, die op catechisatie en bij huisbezoek de zielen weten te vangen, staan aan dit bange gevaar zoo bloot. Er vlecht zich tusschen hen en hun gemeente zulk een teedere band van innige geestelijke liefde, die zeker het hoogste is, wat op aarde aan den rechten herder der zielen als loon ten deel kan vallen, maar die, zoodra het bederf der zonde er in sluipt, ook tot zoo schrikkelijke verzoeking worden kan. De grens tusschen geestelijke en vleeschelijke liefde wordt zoo licht overschreden. Vraag aan de Roomsche Kerk, hoe vaak niet de intimiteit van de biecht, het indringen in de geheimste gedachten der vrouw, tot een valstrik voor den priester geworden is. Sla de boeken der geschiedenis op en zie hoe de uitnemendste predikers, mannen als de Labadie en de graaf van Zinzendorf, juist door die mystieke liefde, die aanvankelijk zoo rein en heilig scheen, op den rand van den afgrond zijn gebracht. Beluister wat uw beste en gevierdste bedienaren des Woords u zeggen zullen van die vrouwen en meisjes, die schier met hartstochtelijke vereering hen volgen en liefst in de eenzaamheid van het studeervertrek haar zielsnooden bloot leggen. En wie dan in eigen hart geen vreemdeling is, zal het gevaar, dat juist dit hooge geestelijke ambt medebrengt, waarlijk niet onderschatten.

Maar al zou alle hooghartig veroordeelen van den broeder, die in dezen valstrik van Satan verstrikt raakte, in strijd zijn met wat Gods Woord en de ervaring aangaande ons eigen hart ons leert en al geldt ook hier het zoo snijdend scherpe woord van Christus: Wie zonder zonde is werpe den eersten steen op deze schuldigen, — toch mag de zonde zelf daarom geen oogenblik vergoelijkt en is het wel een zeer droef teeken, wanneer in een Christelijke Kerk de ambtsdragers, die een exempel aan de gemeenten behoorden te geven, in deze schrikkelijke zonde vallen.

Het vertrouwen in de ambtsdragers wordt daardoor geschokt. Wie zijn kinderen naar school zendt, moet weten, dat de meester geen misbruik zal maken van zijn geestelijk overwicht over de kinderen. Wie een doctor bij zijn vrouw haalt om haar te behandelen, moet weten, dat alle zinnelijke hartstocht daarbij is buitengesloten. En hoeveel te meer geldt dit dan van den Dienaar des Woords, die in de teederste en innigste betrekking komt met onze vrouwen en meisjes, waar hij haar geestelijke leidsman moet wezen?

De Kerk van Christus wordt daardoor een aanfluiting voor de wereld. Juist waar in onze dagen het zedelijk peil zoo diep is gedaald, in romans en lectuur de zinnelijke zonde wordt vergoelijkt en verheerlijkt, en al wat den naam van Christus belijdt, daartegen protesteert en getuigt, wordt zulk een namelooze smaad op de Kerk van Christus geworpen, wanneer keer op keer haar eigen ambtsdragers in dezelfde zonde vervallen.

En bovenal, de naam onzes Gods wordt er om gelasterd. Waar heiligheid van levenswandel een sieraad is voor Gods Kerk en zelfs den spotters den mond snoert, daar zijn het juist de zonden der „fijnen", die door de wereld zoo breed uitgemeten en met hoongelach verder verteld worden bij bittertafel en in de societeit, omdat het nu toch duidelijk blijkt dat die „vromen" geen haar beter zijn dan zij, en alleen maar in het donker en in het geniep doen waar de wereld openlijk voor uitkomt.

Niet ernstig genoeg kan er daarom op worden aangedrongen, dat strenger dan tot dusverre tegen dit kwaad in eigen boezem worde gewaakt.

Indien dit kwaad slechts een enkel op zichzelf staand geval gold, zouden we liever het stilzwijgen bewaard hebben. Zonder vlek of smet is Christus Kerk op aarde nooit geweest. Maar zoodra dit kwaad zich herhaalt en keer op keer smaad over Christus Kerk wordt gebracht, waarbij het hart van Gods volk van smart ineenkrimpt, mag de vraag niet onderdrukt, wat tegen dit kwaad kan gedáan worden.

In de eerste plaats hebben de Dienaren des Woords daarbij zichzelf te onderzoeken. Het kwaad schuilt niet alleen in de zonde, die tot openbaring kwam, maar evengoed in al wat tot die zonde leiden kan. Moge daarom met te ernstiger gebed en te strenger tucht over eigen leven gewaakt worden ook tegen de beginselen van deze zonde. Voor een Dienaar des Woords mag er in zijn geestelijk ambt geen onderscheid zijn tusschen man en vrouw. Alle bijzondere voorliefde om vooral zijn geestelijken arbeid te verrichten bij vrouwen of meisjes toont, dat het gevaar in kiem er reeds is. En al is het waar, dat in het algemeen bij de vrouw meer geestelijke behoefte bestaat en ook veel gemakkelijker uiting wordt gegeven aan wat er omgaat in de ziel, des te ernstiger moet er gezorgd worden, dat de geestelijke band altoos een *geestelijke* blijft.

Maar niet minder heeft ook de gemeente toe te zien. De dwaze, schier hartstochtelijke vereering van sommige meisjes voor haar „dominé", vooral wanneer deze ongehuwd is, is reeds op zichzelf niet goed, omdat ze de zondige eerzucht van het hart prikkelen kan; maar ze leidt ook zoo licht tot een sentimenteele liefde, die van verliefdheid nauwelijks te onderscheiden is. Des te meer hebben de ouders door streng toezicht te zorgen, dat uit zulk een overdreven „vereering" geen valstrik voor den Dienaar des Woords geboren wordt.

En eindelijk hebben de kerken de tucht strenger te handhaven, waar het kwaad tot uitbreken kwam. Een gemeente, die, waar ze weet dat haar predikant zich misdraagt, dit verzwijgt om hem de gelegenheid te geven, zoo spoedig mogelijk naar een ander beroep om te zien, alleen omdat ze voor openlijke tuchtoefening terugschrikt, werkt het kwaad in de hand, in plaats van het te stuiten. Een classis, die, overtuigd dat een Dienaar des Woords zich misgaan heeft, uit medelijden met hem en zijn gezin, geen tucht oefent, maar hem „losmaakt" van zijn gemeente en weer beroepbaar stelt, maakt zich schuldig aan de zonde van Eli. Zelfs een schorsing in het ambt, voor korter of langer tijd, schijnt althans in ernstige gevallen als tuchtmiddel ons niet streng genoeg.

Natuurlijk kunnen niet alle gevallen over één kam worden geschoren. Een algemeene regel is hier niet te geven. Maar wel dient er met ernst op gewezen, dat naar het oordeel onzer beste theologen, een predikant, die aan de grove zonde van echtbreuk zich had schuldig gemaakt, niet langer als ambtsdrager kon dienen. Al mocht na oprechte boete en schuldbelijdenis de zonde hem vergeven, en hij tot de gemeenschap der kerk weer worden toegelaten, in zijn ambt kon hij niet meer worden hersteld.

Voetius, om zijn getuigenis hier alleen te noemen, laat zich op dit punt niet twijfelachtig uit. Op de vraag, of een ambtsdrager, die in zonde gevallen is en berouw toont, weer in zijn ambt mag hersteld worden, geeft hij dit antwoord: Ik ontken, dat zij in hun ambt behooren hersteld te worden, indien ze van dat ambt op wettige wijze zijn geschorst of afgezet om eenige zonde, die den mensch ook voor de wereld eerloos maakt, zooals echtbreuk, doodslag enz. En wat het ambt van prediker aangaat, ik zou niet willen toestaan, dat iemand die in de genoemde zonden gevallen was, weder tot dat ambt of de uitoefening van dat ambt werd toegelaten, hetzij in die kerk of in eenige andere dichterbij of verder afgelegene kerk, waar het schandelijk gerucht van zijn val zou kunnen doordringen. Waarom zou de eer en het aanzien zoowel van de Gereformeerde Kerken als van de heilige bediening in die Kerken door een ongepaste en verkeerde barmhartigheid en toegeeflijkheid van sommigen voor de vijanden van het geloof zoowel binnen als buiten onze Kerken zonder dat men er iets tegen doet, worden te schande gemaakt?

Het zijn de zachte geneesmeesters, die, naar het spreekwoord zegt, stinkende wonden maken, en alleen een beslist optreden kan voorkomen, dat dit kwaad voortvreet als de kanker.

Dr. Kohlbrügge.

De heer J. van Lonkhuizen, predikant te Aarlanderveen, heeft dezer dagen aan de Vrije Universiteit den doctorsgraad in de heilige godgeleerdheid verworven, met eene lijvige dissertatie over Dr. *Herman Friedrich Kohlbrügge en zijn prediking in de lijst van zijn tijd.*

Ofschoon de kweekelingen der Vrije Universiteit niet gewoon zijn den doctorstitel te halen met een boekje van enkele bladzijden druks, toch slaat deze dissertatie, wat den omvang aangaat, wel het record. Een boekwerk van meer dan 500 bladzijden zal op het gebied der proefschriften wel altijd tot de uitzonderingen blijven behooren. En al wordt de waarde van een proefschrift niet door het materieel gewicht bepaald, toch zal geen kenner der historie deze dissertatie doorlezen, zonder hulde te brengen aan de noeste vlijt en arbeid, aan dit proefschrift besteed.

Een inleidend hoofdstuk geeft een uitnemend overzicht van de verschillende richtingen op theologisch en kerkelijk gebied, die in Kohlbrügge's tijd den toon aangaven. Bij een persoonlijkheid als Kohlbrügge was het vooral noodig, de lijst van den tijd, waarin hij leefde, scherp te teekenen, omdat daardoor alleen de beteekenis van Kohlbrügge's optreden kan verstaan en menige eenzijdigheid van dezen prediker der gerechtigheid kan verklaard worden.

Een tweede hoofdstuk schetst ons het leven van Dr. Kohlbrügge, waarvan gerust mag getuigd worden, dat het alle dusver bestaande biographieën van Kohlbrügge in uitvoerigheid en grondigheid van onderzoek verre overtreft. Dr. Van Lonkhuizen heeft een schat van onuitgegeven brieven van Kohlbrügge tot zijn beschikking gehad, waardoor hij beter dan een zijner voorgangers, in staat was, de ontwikkeling van Kohlbrügge's zieleleven ons te teekenen. De vrienden van Dr. Kohlbrügge, die met zoo milde hand deze brieven aan Dr. Van Lonkhuizen ter inzage afstonden, hebben daardoor recht op den dank van heel ons vaderlandsch publiek gekregen. Een man als Kohlbrügge behoort tot de historie van onze kerk, en ook de meer intieme uiting van zijn zieleleven, in zijn particuliere correspondentie, kan zonder schade voor de rechte waardeering van deze machtige persoonlijkheid niet gemist worden. Vooral de verhouding van Kohlbrügge, tot den kring van het Reveil is, dank zij deze dissertatie, tot veel helderder klaarheid gebracht. En al kon de psychologische analyse wellicht fijner geteekend zijn, toch verdient het waardeering, dat Dr. Van Lonkhuizen in dezen eerstelingsarbeid, trots de pieteit, die hem jegens dezen martelaar van zijn overtuiging en machtigen geloofsheld vervulde, niet blind is gebleven voor de gebreken en eenzijdigheden van Kohlbrügge's karakter, en getracht heeft een zooveel mogelijk objectief en waar beeld van zijn „held" te teekenen. In de fout van zoo menige dissertatie, die den held van alle smetten en vlekken poogt te zuiveren, is Dr. Van Lonkhuizen zeker niet vervallen.

Verreweg het belangrijkste is zeker het derde hoofdstuk, waarin Kohlbrügge's prediking in verband met zijn dogmatisch standpunt wordt geschetst. Vooral op dit gebied lagen voetangels en klemmen. Dr. Kohlbrügge was geen dogmaticus in den strengen zin des woords; een dogmatisch geschrift, waarin hij met scherpe formuleering zijn denkbeelden uiteengezet heeft, zoekt men onder zijn schriftelijke nalatenschap te vergeefs; kenbron zijn alleen zijn talrijke predicatien en particuliere briefwisseling, die uiteraard als los daarheen geworpen gedachte-uitingen, het uiterst moeilijk maakten de eigenlijke grondgedachten van Kohlbrügge van haar toevallig kleed te ontdoen. Dr. van Lonkhuizen heeft zich daarom geen moeite ontzien, om met tal van citaten uit Kohlbrügge's preeken en brieven het eigenaardig standpunt van Kohlbrügge in het rechte licht te stellen. Ongetwijfeld is daarbij gebleken, dat de afstand tusschen de afdwalingen der latere volgelingen van Kohlbrügge en Kohlbrügge zelf, minder groot was, dan onzerzijds wel werd vermoed. Wel heeft Kohlbrügge deze eenzijdigheden niet, gelijk zijn volgelingen doen, tot een *systeem* gemaakt en is hij vooral in het later gedeelte van zijn leven van menige harde uitspraak teruggekomen, maar toch kan na dezen arbeid van Dr. van Lonkhuizen kwalijk meer ontkend worden, dat Kohlbrügge veel meer geesteskind van Luther dan van Calvijn is geweest. De absolute tegenstelling tusschen *God* en *mensch*, die heel Kohlbrügge's denken beheerschte, alsof in het menschzijn op zichzelf reeds een val lag, is met heel de Gereformeerde opvatting in strijd. Volkomen terecht heeft Dr. van Lonkhuizen dan ook aangetoond, hoe de opvatting van Kohlbrügge van het beeld Gods en den val, de vleeschwording des woords en Christus' borgtochtelijk werk, de heiligmaking en de werking van het Woord, in strijd zijn met wat onze gereformeerde belijdenisschriften leeren, en hoe weinig recht de volgelingen van Kohlbrügge, die deze eenzijdigheden tot een dogma verheffen, hebben op den naam van zuiver Gereformeerd.

Maar hoezeer deze dissertatie ook heeft aangetoond, dat Kohlbrügge in zijn persoonlijk optreden vaak te heerschzuchtig was, tegenover vriend en vijand zich een critiek heeft veroorloofd, die soms de perken te buiten ging, en wat zijn leer betreft lang niet altijd de zuivere gereformeerde paden bewandelde, — toch heeft deze studie de groote beteekenis van Kohlbrügge's optreden als kampioen voor de eere Gods opnieuw in het helderste licht gesteld. Tegenover het humanisme der Groninger theologie, het ziekelijk Lampianisme in menigen vromen kring, de niet onbedenkelijke verzwakking van de theologie bij de vrienden van het Reveil, heeft Kohlbrügge kloek en fier de banier opgeheven *van de rechtvaardigmaking door het geloof alleen.* Al deed hij dit eenzijdig, al miste hij den breeden blik van Calvijn, hij deed het met een kracht en overtuiging, met een heilige bezieling en wegslepende welsprekendheid, waarvoor ons Gereformeerde volk hem niet dankbaar genoeg kan zijn.

Al was het zeker hoog gemikt, een zoo machtige persoonlijkheid uit de histoire contemporaine tot onderwerp van een dissertatie te kiezen, toch mag niet ontkend, dat Dr. van Lonkhuizen zich van deze moeilijke taak met eere gekweten heeft.

Voor de kerkelijke geschiedenis van de 19e eeuw in ons vaderland biedt deze dissertatie een niet onbelangrijke bijdrage, waarvoor we dankbaar zijn.

De tractementen onzer onderwijzers.

III.

De vraag, hoe een billijke maatstaf kan gevonden worden om het salaris der onderwijzers te bepalen, is zeker niet gemakkelijk te beantwoorden. Eenerzijds heeft men te rekenen met hetgeen de onderwijzer voor een onbezorgd leven noodig heeft, anderzijds met de finantieele draagkracht der Christelijke bevolking. Het is toch een feit, dat, gelijk we reeds vroeger opmerkten, het dezelfde kring van christenen is, die te zorgen heeft voor de Christelijke School, voor de Kerk, voor de armen, voor wetenschappelijke en philanthropische en christelijke stichtingen; en wie voor één dezer doeleinden *te veel* eischt, maakt van zelf, dat al het andere daardoor schade lijdt. Een zekere proportioneele verdeeling zal dus wel moeten plaats vinden.

We hebben daarom ter vergelijking gewezen op de tractementen der predikanten. Metterdaad is dit de *eenige* maatstaf ter vergelijking. Op de meeste dorpen zijn de dominé's en de onderwijzers de hoofdpersonen, die beide een zekeren stand hebben op te houden. En ze hebben beide dit gemeen, dat de onderwijzer ten deele en de predikant geheel van de gaven der Christenen leven moet. Hier is dus metterdaad een punt van vergelijking geboden.

Nu heeft een predikant bij de regeling van zijn salaris twee punten in zijn nadeel. Vooreerst, dat hij in den regel geen andere werkzaamheden waarnemen kan. Wel heeft men ons hierop geantwoord, dat toch verschillende predikanten in Kerkboden schrijven, boekjes uitgeven, lezingen houden enz., maar een dergelijke opmerking snijdt toch kwalijk hout. Vooreerst kan men gerust zeggen, dat op het 600 à 700-tal predikanten nauwelijks een twintigtal op deze wijze bijverdiensten heeft, en ten tweede zijn die bijverdiensten zoo uitermate gering, dat ze nauwelijks meetellen mogen. Men vrage maar eens aan de redacteurs onzer Kerkboden, hoeveel ze voor den arbeid van heel een jaar ontvangen.

Geheel anders daarentegen staat het bij onze onderwijzers, die wel degelijk de gelegenheid hebben om boven hun salaris niet onbelangrijk bij te verdienen. De opmerking, dat de onderwijzers, na een vermoeiende dagtaak op school, hun avonden hard noodig hebben voor het nazien van schriftelijk werk en de voorbereiding voor de lessen van den volgenden dag, en daarom alle extra-werk nadeelig voor de school zelve is, beamen we ten deele. Zoodra de onderwijzer, door gebrekkig salaris gedwongen, allerlei nevenbaantjes moet zoeken, ligt hierin metterdaad een schade voor het onderwijs, die door betere salarisregeling dient verholpen te worden. Maar niet van allen arbeid geldt dit. Het geven van privaatlessen kan door niemand anders dan door den onderwijzer gebeuren, en ligt wel degelijk op het terrein zijner werkzaamheid. Wanneer hij agent wordt van een levensverzekering-maatschappij kost hem dit al heel weinig tijd en brengt toch elke polis, door zijn bemiddeling gesloten, hem een niet onbelangrijke winst op. En wat nog meer zegt, voor elken kweekeling, die de eerste maal slaagt voor zijn examen als hulponderwijzer, ontvangt het Hoofd der school